

به نام یزدان پاک

کریم خان زند

تألیف: یوسف قزوینی
مترجم: عباسی

سرشناسه: ر. پری، جان -
عنوان و نام پدیدآور: کریم خان زند / مترجم: مریم رضایی.
مشخصات نشر: قم، آراستگان
مشخصات ظاهری ۲۰۸ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۹۲۶-۷۱-۳
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
موضوع: کریم خان زند، شاه ایران
موضوع: ایران - تاریخ - زندیان
رده بندی کنگره: الف ۱۳۹۶ ۶پ ۹/ک/۱۳۰۹ DSR
رده بندی دیویی: ۹۵۵/۰۷۳۴۵۰
شماره کتابشناسی ملی: ۵۰۳۹۲۲۹

www.ketab.ir

انتشارات آراستگان

کریم خان زند

نویسنده: جان . ر . پری

مترجم: مریم رضایی

ناشر: آراستگان

چاپ: بداقی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

قطع: وزیری / ۲۰۸ صفحه

شمارگان: ۵۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۹۲۶-۷۱-۳

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

مرکز پخش:

کتاب بهزاد

۰۹۱۲۹۲۸۲۹۳۷

۰۹۱۹۱۵۲۱۵۹۵

فهرست

مقدمه.....	۵
فصل اول: ایران و جهان در قرن هجده میلادی.....	۱۱
ایران و مردم آن.....	۱۷
سلسله صفویه.....	۲۴
نادرشاه افشار.....	۲۷
شیخ حزین شاهد عینی.....	۳۲
فصل دوم: بازگشت زندیه.....	۳۵
گُرها به خانه میروند.....	۴۰
مدعیان صفوی.....	۴۳
قاجارها از راه میروند.....	۵۰
مدعیان گمشده و پیدا شده.....	۵۳
فصل سوم: فتح شمال، ۱۷۶۳ - ۱۷۵۹.....	۵۷
دلاوری‌های محمدخان و شیخ‌علی‌خان زند.....	۶۰
شاهد عینی: لوسیوسیمون.....	۷۰
از کار انداختن قاجارها.....	۷۳
آذربایجان: شکست آزادخان و فتح‌علی‌خان.....	۷۶
فصل چهارم: تثبیت مرکز ۱۷۶۶ - ۱۷۶۳.....	۸۱
عقوبتها و پاکسازیها.....	۸۵
فتح دوباره جنوب: شورش زکی‌خان زند.....	۸۸
لار، یزد و کرمان: ماجرای دو تقی.....	۹۳

مهار قاجارها، ۱۷۷۷ - ۱۷۵۹.....	۱۰۰
فصل پنجم: خلیج فارس و خوزستان	۱۰۵
جزیره خارک: هلندی‌ها و میرمُها.....	۱۰۹
رستم‌التواریخ: داستان نیم‌افسانه‌ای هوشمندانه.....	۱۱۴
طایفه بنو کعب.....	۱۲۲
جنگ با پاشالیک بغدادی، ۱۷۷۹ - ۱۷۷۴.....	۱۲۴
فصل ششم: مرگ کریم خان و حکومت جانشینانش ۱۷۹۵ - ۱۷۷۹	۱۳۱
حکومت‌های زکی، صادق، علی مراد و جعفر خان زند (۱۷۸۹ - ۱۷۷۹).....	۱۳۵
لطفعلی خان زند (۱۷۹۴ - ۱۷۸۹).....	۱۴۰
شاهد عینی: آقای جونز و الماس‌های لطفعلی خان.....	۱۴۴
پیروزی قاجار.....	۱۵۱
فصل هفتم: دولت استانی و روابط خارجی	۱۵۵
حاشیه‌ی دریای خزر و آذربایجان.....	۱۶۴
گرجستان و سرزمین‌های شمال رود ارس: ورود به مدار روسیه.....	۱۶۷
ترکیه عثمانی و هندوستانی.....	۱۷۲
کمپانی‌های هند شرقی، فرانسوی و هلندی.....	۱۷۳
کمپانی هند شرقی بریتانیا.....	۱۷۵
فصل هشتم: شخصیت و دستاوردهای کریمخان	۱۸۱
وکیل مردم.....	۱۸۳
خط مشی‌های دینی.....	۱۸۹
بازسازی اقتصاد.....	۱۹۲
بازسازی شیراز.....	۱۹۶
تفریحات و هنرها.....	۲۰۰
افسانه و مشروعیت.....	۲۰۳

مقدمه

کریم‌خان زند، رئیس یک طایفه‌ی عشایری گمنام بود که به فرمانروایی بخش اعظم ایران رسید و پایتخت خود را شهر شیراز قرار داد. او در نیمه دوم، قرن هجدهم میلادی (۹۴ - ۱۷۱۵)، یک سلسله پادشاهی را بنیان‌گذاری کرد که عمر کوتاهی داشت.

علل به شهرت رسیدن او، نبردهای بزرگ و کشتارهای بی‌رحمانه‌ای نبودند که ویژگی حاکمان گذشته و آینده او بوده است؛ بلکه عقل سلیم عملی، انسان‌دوستی عاری از خودخواهی، و نوع‌دوستی بدون تعصب در خدمت به زیردستانش بود.

شهرت او در ایران به عنوان مردی بی‌گوسریست؛ که حاکم عادل بود، همچنان باقی است. او پس از نیم قرن، خودکامگی و هرج و مرج دست به اقداماتی صلح‌آمیز، رفاهی و عادلانه زد که در آن هنگام بسیار مورد نیاز بود. از او با اشتیاق به عنوان «وکیل» یاد می‌شود که به تعبیری آن را «نایب‌السلطنه» ترجمه کرده‌اند.

مسلماً او عنوان شاه را نپذیرفت. اما همان‌طور که در (فصل ۸) خواهیم دید، معنای حقیقی وکیل آن‌گونه که کریم‌خان از آن استفاده می‌کرد با معنای قراردادی آن بسیار فاصله دارد.

دوران زندیه یک دوره‌ی انتقالی است، یعنی هنگامی که ایران در آستانه ورود به دوران مدرن بود؛ که از لحاظ جغرافیایی و اقتصادی تماس دائم و مستقیم با قدرت‌های اروپایی آن را دستخوش تغییر تازه‌ای می‌کرد.

در آن زمان این قدرت‌ها شبکه‌های تجاری و سلطنتی خودشان را در اطراف و

اکتاف جهان گسترش می دادند و در جستجوی تعادل تازه‌ای میان پیروان شاه و مذهب شیعه در کشور بودند، که با هم رقابت می کردند. معمولاً هدایت کشور به سوی دوره‌ی مدرن را به قاجاریان (۱۹۲۵-۱۷۶۹) نسبت می دهند؛ یعنی سلسله پادشاهی ماقبل آخر در ایران پس از فروپاشی امپراتوری نادر، امکان فروپاشی کشور وجود داشت؛ ولی این کریم خان بود که امکان بقا و تجدید قوا و انسجام دوباره کشور را حداقل به آن اندازه پدید آورد که کشور، از دوره فترت خونین اما کوتاه مدت جانشینان بلافصل زندیه و جنگ آنان با آقامحمدخان قاجار جان سالم به دربرد.

این شرایط شامل انسجام اداری، وحدت مذهبی و روابط تجاری و دیپلماتیک با همسایگان قدرتمند (یعنی عثمانی و هندوستان بریتانیایی) می شدند.

رویدادهای تاریخی که در این جا به آن‌ها اشاره شده، بیشتر از منابع معاصر تلخیص شده‌اند. یعنی تاریخ ایرانی، گزارش‌های گردشگران بریتانیایی، فرانسوی، آلمانی، روسی و سایر ممالک از قلمروهای زندیه؛ و خاطرات مهاجران ایرانی و آمریکاییان ایرانی تبار، تحت عناوین «شاهدان عینی» خلاصه، و نقل قول‌هایی یافت می شوند. از روایت‌های افرادی که بعضی از این رویدادها یا موقعیت‌های مذکور در آن فصل را تجربه کرده‌اند. این منابع و نوشته‌های ثانوی اصلی در کتاب‌نامه این کتاب ذکر شده‌اند.

در طی این سال‌ها از سوی بازماندگان طایفه زند و یک بازمانده (آزادخان افغان) مورد تشویق قرار گرفته‌ام. اگرچه پس از پیروزی قوم قاجار، زندیان در سراسر ایران و خارج از ایران پراکنده شده‌اند، اما موجودیت آنان یادگار درخشانی است، که نباید به فراموشی سپرده شود.

اگر کتاب حاضر توانسته باشد به شناختن میراث آنان و فرزندان‌شان کمک کرده و مخاطبین بیشتری را به آنان علاقمند کند، به هدف خود دست یافته است.